

Jan Dyduch

Kościelna aprobata publikacji - aspekt prawny

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 36/1-2, 55-67

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JAN DYDUCH

KOŚCIELNA APROBATA PUBLIKACJI — ASPEKT PRAWNY

Treść: Wstęp. 1. Troska Kościoła o słowo pisane. 2. Uprawnienia kompetentnej władzy kościelnej. 3. Przedmiot aprobaty. 4. Procedura.

Wstęp

Środki społecznego przekazu posiadają ogromny wpływ na życie współczesnej ludzkości. Mogą także odegrać wielką rolę w ewangelizacji świata. Ostatnie dziesiątki lat przyniosły w tej dziedzinie wiele niezwykłych nowości. Coraz bardziej oddziałują one na człowieka, jego myślenie, wartościowanie i postępowanie. Mają kolosalny wpływ na postawy religijne i etyczne, nierzadko negatywny. Coraz większe znaczenie zdobywają tutaj najnowsze techniki przekazu informacji. Mimo to, dotychczasowe, tradycyjne — również bardzo unowocześnione formy przekazu — takie jak zwłaszcza słowo drukowane, nadal w sposób decydujący wpływają na życie religijne i moralne poszczególnych jednostek, rodzin, grup i wspólnot ludzkich. Warto zatem prześledzić: w jaki sposób ustawodawstwo kościelne usiłuje pomnożyć pozytywny wpływ słowa pisanego, a ustrzec przed jego zgubnymi skutkami.

1. Troska Kościoła o słowo pisane

Troska Kościoła o słowo drukowane przejawia się najpierw w ten sposób, że publikacje książkowe i najróżnorodniejsze formy pism, zwłaszcza o tematyce religijnej, chce ukierunkować by służyły ewangelizacji; a następnie w tym, by przeszkodzić w ukazywaniu się publikacji szkodliwych dla wiary i moralności. Tak więc wskazania Kościoła i kościelnych przepisów prawnych nie można rozumieć jedynie jako zakazów i potępień, ale przede wszystkim jako popieranie, promowanie i rozpowszechnianie publikacji dobrych, sprzyjających rozwojowi wiary i dobrych obyczajów.

Wychodząc z tego założenia Sobór Watykański II naucza: „Przed wszystkim należy popierać dobrą prasę. Aby zaś przepoić czytelników w pełni duchem chrześcijańskim, należy też tworzyć i rozwijać prawdziwie katolicką prasę, która... niech wychodzi wyraźnie w tym celu, by urabiać, umacniać i popierać opinię publiczną zgodną z prawem naturalnym, nauką i nakazami katolickimi...”¹. Nauczanie soborowe o środkach społecznego przeka-

¹ Dekret soborowy *Inter mirifica*, n. 14, 1.

zu dało impuls do gruntownej reformy prawodawstwa kościelnego, dotyczącego ewangelizacji poprzez słowo drukowane.

7 grudnia 1965 r. papież Paweł VI ogłasza motu proprio *Integrae servandae*, które dokonuje reformy dotychczasowej Kongregacji Świętego Oficjum, dając jej nazwę Kongregacja Doktryny Wiary i na nowo określając jej kompetencje i zadania². Między innymi jej zadaniem jest badanie pism dotyczących wiary i moralności, ich ocena, łącznie z potępieniem, zawsze jednak po uprzednim kontakcie z autorem i wcześniejszym upomnieniu. Taki sposób postępowania zapewnia autorowi prawo do obrony³.

Kongregacja Doktryny Wiary wkrótce wydaje dwa dokumenty dotyczące indeksu ksiązek zakazanych: 1. Notyfikacja z dnia 14 czerwca 1966⁴ oraz 2. Dekret z dn. 15 listopada 1966 r.⁵ Wymienione dokumenty zniosły indeks ksiązek zakazanych wprowadzonych pozytywnym prawem kościelnym wraz z dołączonymi sankcjami karnymi. Zaznaczono jednak, że indeks zachowuje swe moralne znaczenie, w tym sensie, iż apeluje się do sumienia wiernych, by według zasad prawa naturalnego wystrzegali się tych ksiązek i pism, które są szkodliwe dla ich wiary i moralności⁶. Omawiane dokumenty zalecają biskupom i konferencjom biskupim, aby starannie wypełniali obowiązki związane z udzielaniem zezwoleń na publikację ksiązek religijnych, korzystając z pomocy pracowników naukowych, instytutów i uniwersytetów⁷.

Problem ochrony wiernych przed negatywnymi skutkami słowa pisanego omawia także instrukcja *Ecclesiae imago* na temat pasterskiej posługi biskupów, z dn. 22 lutego 1973. Zobowiązuje ona biskupów do czuwania nad ksiązkami i czasopismami o tematyce dotyczącej wiary i moralności, które docierają do wiernych i kształtują ich postawy religijne i etyczne. Biskupi winni zadbać, aby do wiernych docierały pisma zawierające poprawną naukę wiary i obyczajów, zaś te, które głoszą błędną doktrynę, a nie udało się zapobiec ich publikacji, należy potępić⁸.

W wymienionych już dokumentach wyczerpująco został rozwiązany problem indeksu ksiązek zakazanych, natomiast ciągle jeszcze uregulowania domagała się sprawa uprzedniej cenzury pism.

² AAS 57 (1965) 952—955.

³ Por. J. Krukowski, *Zagadnienie indeksu ksiązek zakazanych w świetle posoborowych dokumentów Stolicy Apostolskiej*, Prawo Kanoniczne, 13 (1970) nr 1—2, s. 221—222.

⁴ AAS 58 (1966) 445.

⁵ AAS 58 (1966) 1186.

⁶ Por. E. Szafrowski, *Podręcznik Prawa Kanonicznego*, t. III, Warszawa 1986, s. 87—88.

⁷ Por. J. Krukowski, art. cyt., s. 222—223.

⁸ *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, zebrał ks. E. Szafrowski (= PPK), t. VI, z. 1, s. 111—113.

Dokonała tego Kongregacja Doktryny Wiary poprzez dokument: *De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros* z dn. 19 marca 1975 r.⁹ Postanowienia dekretu w zdecydowanej większości przejął Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. Wymieniony dekret z 1975 r. i nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego* przyjął nową formę zwalczania złej książki, odwołując się do dojrzałości umysłowej i religijnej wiernych, ich krytycyzmu i zwiększonego poczucia godności ludzkiej, a rezygnując w dużej mierze ze stosowania sankcji karnych i dyscyplinarnych¹⁰.

Ostatnie lata powiększyły trudności, na które napotykają pastarze spełniając zadanie ochrony wiernych przed ujemnym wpływem słowa pisanego, bowiem coraz bardziej szerzą się błędne poglądy za pośrednictwem środków społecznego przekazu, szczególnie przez książki i inne pisma. Ta sytuacja skłoniła Kongregację Doktryny Wiary do opublikowania nowej *Instrukcji o pewnych aspektach używania społecznych środków przekazu dla głoszenia nauki wiary*, z dn. 30 marca 1992 r., która została zaaprobowana przez Ojca Świętego Jana Pawła II¹¹. Instrukcja przypomina i wyjaśnia normy prawne dotyczące ochrony nauczania wiary i moralności przez środki przekazu, zwłaszcza pisma, ze szczególnym akcentem na aspekt pozytywny. We wprowadzeniu podkreślono potrzebę zabezpieczenia praw wszystkich użytkowników środków społecznego przekazu: „Normy kanoniczne stanowią gwarancję wolności dla wszystkich: dla poszczególnych wiernych, którzy mają prawo otrzymać orędzie ewangeliczne integralne i oryginalne; dla prowadzących duszpasterstwo; dla teologów i wszystkich katolickich publicystów, którzy mają prawo dzielić się swoimi przemyśleniami, zachowując nienaruszalność wiary i obyczajów, jak również szacunek wobec pasterzy”¹².

Tak więc zadaniem norm kanonicznych jest troska zarówno o twórców jak i odbiorców społecznego przekazu. Z jednej strony przepisy kościelne nie mogą hamować ewangelizacji poprzez książki i czasopisma; z drugiej nie mogą dopuścić do rozpowszechniania przez nie fałszywych i błędnych doktryn i opinii. Normy kanoniczne mają też na uwadze zobowiązania nauczającego Kościoła wobec świata. Wśród zamieszania i zamętu doktrynalnego panującego dziś w świecie aprobowane przez władzę kościelną książki i pisma mają wprowadzać ład, porządek i głosić ludziom całą prawdę o Bogu, człowieku i świecie. We współczesnym świecie — wbrew pozorom — istnieje na to ogromne zapotrzebowanie.

⁹ AAS 67 (1975) 281—284.

¹⁰ Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Olsztyn 1986, s. 349.

¹¹ *Communicationes*, 24 (1992) 18—27.

¹² Tamże, *Wprowadzenie*.

Cały Kościół — wszyscy jego członkowie — są odpowiedzialni za głoszenie prawdy w Kościele i w świecie. Szczególna jednak odpowiedzialność spoczywa na pasterzach.

2. Uprawnienia kompetentnej władzy kościelnej

Sobór Watykański II naucza: „Biskupi są zwiastunami wiary prowadzącymi nowych uczniów do Chrystusa i autentycznymi, czyli upoważnionymi przez Chrystusa nauczycielami, którzy powierzono sobie ludowi głoszą prawdy wiary, aby w nie wierzył i w życiu je stosował i którzy w świetle Ducha Świętego treść wiary wyjaśniają..., przyczyniają się do jej owocowania i od powierzonej sobie trzody czynnie oddalają grożące jej błędy”¹³. Obowiązkiem biskupów jest troska o wierne przekazywanie nauki Chrystusa i jej wyjaśnianie oraz zapobieganie szerzeniu się błędów. Ta odpowiedzialność w szczególniejszy sposób obejmuje środki przekazu a wśród nich książki i pisma. W szczególniejszy sposób dlatego, że książki i pisma mają szerszy zasięg i większą trwałość niż słowo mówione i potrafią spowodować wiele zbawienych owoców, ale również wyrządzić wiele duchowych szkód.

Odpowiedzialność za głoszenie prawd wiary i obyczajów spoczywa na poszczególnych biskupach, jak i na ich zgromadzeniach, takich jak synody i konferencje biskupie. Natomiast na Biskupie Rzymskim ciąży odpowiedzialność za nauczanie całego Ludu Bożego (por. kan. 823, § 2, KPK). Czuwanie nad nieskazitelnością doktryny przekazywanej przez książki i pisma wypełnia Biskup Rzymu zazwyczaj przy pomocy Kongregacji Doktryny Wiary. Przepisy kościelne określają sposób ochrony wiary i obyczajów przez nią w tym względzie stosowany. Daje to duże możliwości obrony autorom oraz skorygowanie, ewentualnie odwołanie błędnych poglądów¹⁴.

Biskupi jako autentyczni nauczyciele wiary mają zatroszczyć się o to, aby pouczać wiernych o ich obowiązkach i prawach związanych z ewangelizacją. Jest to najpierw obowiązek współdziałania z pasterzami, aby Ewangelia była coraz szerzej i lepiej znana w świecie. To współdziałanie, odbywające się na płaszczyźnie dialogu dotyczy ze strony wiernych świeckich informowania o swoich potrzebach, zwłaszcza duchowych; przekazywania opinii mającej na uwadze dobro Kościoła; dawanie rad zmierzających do pogłębiania wiary i rozwoju wspólnoty kościelnej¹⁵.

¹³ Konstytucja soborowa *Lumen gentium*, n. 25, 1.

¹⁴ Por. E. Sztáfrowski, dz. cyt., s. 11—14.

¹⁵ Kongregacja Doktryny Wiary, *Instrukcja o pewnych aspektach używania środków społecznego przekazu dla głoszenia nauki wiary*, 30 III 1992, *Communicações*, 24 (1992) 18—27, (= Instrukcja), n. 1, § 1.

Troska o nieskazitelną wiary i odpowiedzialność za środki przekazu, zwłaszcza za książki i pisma, dotyczące spraw wiary i obyczajów, daje pasterzom szczególne uprawnienia. Wymienia je *Kodeks Prawa Kanonicznego* a przypomina Instrukcja z 30 marca 1992 r. Jest to najpierw „prawo domagania się, aby przedkładano do wcześniejszej oceny to, co ma być wydane przez wiernych na piśmie, a dotyczy wiary lub obyczajów...” (kan. 823, § 1). Biskupi zatem mają prawo wglądu we wszystkie pozycje, które zawierają nauczanie wiary lub obyczajów, a które wierni — zarówno kapłani jak i świeccy — zamierzają opublikować. Chodzi więc o poddanie tych pozycji uprzedniej cenzurze, przeprowadzonej przez władzę kościelną. *Kodeks Prawa Kanonicznego* wymienia kategorie pism, które ściśle winny być poddane uprzedniej cenzurze kościelnej i kategorie pism, które zaleca, by były uprzednio ocenzone. Wymienimy je niżej. Teraz zaś stwierdzamy, że każda zamierzona publikacja, zawierająca nauczanie wiary i obyczajów, winna być poddana uprzedniej cenzurze, jeśli zażąda tego kompetentna władza kościelna. Tak więc biskup diecezjalny może wydać nakaz żądający, aby publikacje omawiające określone tematy religijne i etyczne były uprzednio przedkładane do jego oceny; może on również zażądać, aby poszczególne osoby jak również wydawnictwa katolickie publikowane przez siebie pisma o tematyce religijnej poddawały jego uprzedniej ocenie¹⁶.

Rodzi się pytanie: czy normy kanoniczne nakazujące przeprowadzenie uprzedniej cenzury pism o tematyce z zakresu wiary i moralności nie naruszają wolności autorów, teologów i publicystów, którym przysługuje prawo prowadzenia badań i wyrażania swojej opinii? Odpowiedź nie jest ani prosta ani łatwa. Trzeba wziąć pod uwagę różne okoliczności i uwarunkowania, wśród nich, wydaje się, podstawowe znaczenie posiada właściwe pojęcie wolności; odpowiedzialność za wspólne dobro Kościoła, którym jest depozyt Objawienia Bożego i prawo Ludu Bożego do otrzymania przekazu nieskazitelnej i integralnej prawdy Ewangelii. Wychodząc z powyższych założeń trzeba stwierdzić, że zasada uprzedniej cenzury kościelnej jest słuszna. Na poparcie tego można jeszcze dodać, że za jej słusznością przemawia istnienie zamieszania ideowego, o czym wspominaliśmy, i pragnienie wiernych otrzymania pewnych zasad religijno-moralnych.

Konsekwencją uprzedniej cenzury jest dopuszczenie danego pisma do publikacji lub jego odrzucenie. Odrzucając pismo, za którym stoi autor, biskup zobowiązany jest do podjęcia z nim braterskiego dialogu. Jego celem jest skorygowanie błędów ewentualnie wycofanie danej pozycji. Dla ułatwienia tego zadania paster-

¹⁶ Por. tamże, n. 8, § 2.

rze winni być w ustawicznym kontakcie ze światem kultury i teologii. Winni starać się o współpracę z osobami posiadającymi szczególne kompetencje naukowe, a także z takimi instytucjami jak seminaria, uniwersytety i wydziały kościelne, jeśli są wierne nauczaniu Kościoła. Biskupi mogą także skorzystać z pomocy komisji doktrynalnych powołanych na szczeblu diecezjalnym, jak i krajowym przy konferencjach biskupich¹⁷.

Zadaniem więc pasterzy jest nie dopuścić do publikacji dzieł szkodliwych. Gdyby jednak nie udało się temu przeciwdziałać, wówczas przysługuje im prawo odrzucenia i potępienia pism przynoszących szkodę prawdziwej wierze lub dobrym obyczajom (por. kan. 823, § 1, KPK). W podejmowaniu postępowania kanonicznego, środki dyscyplinarne, winny być ostatnimi, którymi można się posłużyć, choć nie można wykluczyć kar wówczas, gdy pozostają one jedynym sposobem zachowania dyscypliny kościelnej¹⁸. Trzeba dodać, że przy stosowaniu potępienia danej publikacji, należy uważać, aby to nie spowodowało jej reklamy.

Za integralność przekazu Bożego Objawienia odpowiedzialność ponoszą nie tylko pasterze, ale wszyscy wierzący w Chrystusa. Wśród nich szczególna rola, szczególne zadania i odpowiedzialność spoczywa na teologach — duchownych i świeckich. Oni mają wraz z pasterzami współpracować, aby nauka wiary i obyczajów w nie-skażonej treści trwała w Kościele¹⁹.

Te zadania teologów przypomniła i wyjaśniła *Instrukcja o powołaniu teologa w Kościele*, wydana przez Kongregację Doktryny Wiary 24 maja 1990 r. Pisze tam: „Także teologowie, na mocy właściwego im charyzmatu, uczestniczą w budowaniu Ciała Chrystusa, w jedności i w prawdzie. Zwłaszcza dzisiaj muszą oni wnieść swój wkład w zakrojone na skalę światową dzieło ewangelizacji, które wymaga wysiłków całego Ludu Bożego”²⁰. Teolog jest członkiem Ludu Bożego, dlatego powinien darzyć go szacunkiem i starać się o przekazywanie mu takiego nauczania, które nie naruszy doktryny wiary. Granicą wolności badań teologicznych będzie zawsze wiara Kościoła i prawda zawarta w Bożym Objawieniu, przekazywanym i interpretowanym przez Urząd Nauczycielski Kościoła²¹. Jej przekroczenie świadczyłoby o braku odpo-

¹⁷ Por. tamże, n. 3—5.

¹⁸ Por. tamże, n. 3.

¹⁹ Por. H. Heinemann, *Schutz der Glaubens — und Sittenlehre*, W: *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*, (pod red. J. Listl, H. Müller, H. Schmitz), Regensburg 1983, s. 567—568.

²⁰ N. 40.

²¹ Por. tamże, n. 11—12.

wiedzialności teologa i byłoby wkroczeniem w sferę samowoli, gdzie — jak się wydaje — nie ma już prawdziwej teologii.

Szczególne zadania stoją przed teologami świeckimi. Związczą oni winni prowadzić swoje badania naukowe pod kątem przygotowania rzeczywistości doczesnej na przyjęcie prawdy ewangelicznej. Są oni szczególnie odpowiedzialni za ewangelizację porządku doczesnego²².

Omawiana Instrukcja podkreśla odpowiedzialność przełożonych zakonnych i ich obowiązek troski o publikacje wydawane przez zakonników: „Wszyscy przełożeni, a szczególnie ci, którzy są ordynariuszami mają obowiązek czuwania, by w obrębie ich instytucji była zachowana dyscyplina kościelna włączając w to dziedzinę środków społecznego przekazu...”²³. Szczególna odpowiedzialność spoczywa na przełożonych zakonnych w tych instytucjach, które jako swój właściwy cel mają apostołstwo poprzez prasę i środki społecznego przekazu. Winni oni zwłaszcza zatroszczyć się o wydawnictwa, księgarnie i inne tego typu instytucje związane z zakonami, by były wiernym i skutecznym narzędziem apostołstwa Kościoła i jego Magisterium²⁴.

Odpowiedzialność całego Ludu Bożego za przekazywanie integralnego depozytu wiary koncentruje się zwłaszcza na pasterzach-nauczycielach wiary: „Biskupi, którzy z Bożego postanowienia są następcami Apostołów, przez Ducha Świętego, który został im dany, są ustanowieni w Kościele pasterzami, ażeby byli nauczycielami, kapłanami świętego kultu i sprawującymi posługę rządzenia” (kan. 375, § 1, KPK). W spełnianiu tego zadania biskupi potrzebują pomocy teologów, powołanych pomagać Ludowi Bożemu w rozwoju wiary. Biskupi potrzebują także współpracy instytucji zakonnych, zwłaszcza zajmujących się tworzeniem i rozpowszechnianiem publikacji o treści religijnej.

3. Przedmiot aprobaty

Przedmiotem uprzedniej aprobaty czy zezwolenia są zarówno książki jak i inne pisma o tematyce religijnej przeznaczone do rozpowszechniania: „Cokolwiek w kanonach tego tytułu postanawia się o książkach, należy stosować także do wszelkiego rodzaju pism przeznaczonych do publicznego rozpowszechniania, chyba że co innego jest stwierdzone” (kan. 824, § 2, KPK). Tak więc uprzedniej cenzurze i aprobacie podlegają książki, broszury, czasopisma, artykuły, komunikaty itp., jeśli zawierają tematykę religijną i ma-

²² Por. G. Lazzati, *Impegno laicale ed evangelizzazione*, Roma 1991, s. 75—81.

²³ *Instrukcja*, n. 16, § 4.

²⁴ Por. tamże, n. 16, § 5.

ją być rozpowszechniane wśród wiernych. Prawodawca wprowadza rozróżnienie, jak wyżej wspominaliśmy, na te publikacje, które obowiązkowo podlegają cenzurze i muszą przed rozpowszechnianiem uzyskać imprimatur kompetentnej władzy kościelnej oraz na takie, które nie muszą go uzyskać, jedynie jest ono zalecane. To rozróżnienie przyjmuje omawiana Instrukcja²⁵. Prawodawca określa również kompetencję udzielania aprobaty do poszczególnych rodzajów publikacji. Kompetentną władzą może być Stolica Apostolska, konferencja biskupia lub ordynariusz miejsca.

Następujące rodzaje książek podlegają obowiązkowo cenzurze i muszą uzyskać imprimatur:

- a. Księgi Pisma Świętego i ich tłumaczenie;
- b. Księgi liturgiczne i modlitewniki;
- c. Katechizmy i podręczniki do nauczania nauk kościelnych;
- d. Zbiory dekretów i dokumentów kościelnych.

Księgi Pisma świętego podlegają aprobacie władzy kościelnej bez względu na to, czy zostają wydane w części, czy w całości, czy tylko poszczególne księgi. Kompetentną władzą do udzielenia aprobaty jest Stolica Apostolska lub konferencja biskupia (por. kan. 825, § 1, KPK). Z tenoru kanonu wynika, że wydania Pisma świętego w językach oryginalnych i starożytnych tłumaczeniach nie wymagają objaśnień i przypisków²⁶. Wymagają ich natomiast tłumaczenia na języki narodowe (por. kan. 825, § 1). Wyjaśnienia te są warunkiem udzielenia aprobaty. Konferencja biskupia może zezwolić na dokonywanie tłumaczeń Pisma świętego przez katolickich tłumaczy wspólnie z braćmi odłączonymi. Warunkiem zezwolenia jest zaopatrzenie tłumaczenia w odpowiednie wyjaśnienia (por. kan. 825, § 2).

Przedmiotem podlegającym cenzurze kościelnej są księgi liturgiczne, ich części i tłumaczenia na języki narodowe. Procedura uzyskania aprobaty ksiąg liturgicznych jest następująca: Stolica Apostolska, poprzez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (poprzednio przez Kongregację Obrzędów), jest uprawniona do wydawania ksiąg liturgicznych jako wydań typicznych (*editio typica*). Wydanie takie na polecenie i pod nadzorem konferencji biskupich poszczególnych krajów jest tłumaczone na języki narodowe wraz z możliwością dokonywania odpowiednich przystosowań dla wiernych danego kraju, ale jedynie w ramach określonych przez wydanie typiczne. Tak przygotowane tłumaczenie ma być z kolei przesłane do sprawdzenia Stolicy Apostolskiej,

²⁵ Por. tamże, n. 7—8.

²⁶ Por. H. Misztal, *Kościelna cenzura wydawnictw w świetle dekretu „De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros”*, Roczniki Teologiczno-kanoniczne, 23 (1976) z. 5, s. 89.

której przysługuje prawo wniesienia poprawek i uzupełnień oraz zatwierdzenie tekstu. Zaaprobowany tekst wraca do konferencji biskupiej, która jest kompetentna opublikować daną księgę liturgiczną (por. kan. 838, KPK). Ponowne wydanie ksiąg liturgicznych lub ich tłumaczeń na języki narodowe, jak również wydanie ich części wymaga oświadczenia ordynariusza miejsca wydania, potwierdzającego ich zgodność z wydaniem typicznym (por. kan. 826, § 2). Prawodawca przywiązuje dużą wagę do wielorakich form pobożności ludowej. Troszczy się jednak o to, aby były one ortodoksyjne i przedstawiały odpowiedni poziom, dlatego żąda, aby modlitewniki do publicznego czy prywatnego użytku wiernych były wydawane jedynie po uzyskaniu zezwolenia ordynariusza miejsca (por. kan. 826, § 3).

Cenzurze kościelnej i uprzedniej aprobacie podlegają katechizmy, ich przekłady i inne pisma służące katechizacji. Katechizm wydany dla całego Kościoła winien uzyskać aprobatę Stolicy Apostolskiej. Katechizmy narodowe, wydawane przez konferencje biskupie poszczególnych krajów potrzebują uprzedniej aprobaty Stolicy Apostolskiej (por. kan. 775, § 2, KPK). Natomiast dla katechizmów diecezjalnych wystarcza aprobata ordynariusza miejsca. Podręczniki dla wszystkich szkół podstawowych, średnich i wyższych, które dotyczą Pisma świętego, teologii, prawa kanonicznego, historii Kościoła oraz innych dyscyplin wiedzy religijnej lub moralnej wymagają aprobaty kompetentnej władzy kościelnej (por. kan. 827, § 2, KPK). Może nią być Stolica Apostolska, konferencja biskupia lub ordynariusz miejsca w zależności od przedmiotu, zawartego w danym wydawnictwie²⁷. Wydaje się, że aprobaty dla wymienionych podręczników zazwyczaj winien udzielać ordynariusz miejsca. Zarezerwowanie takiego uprawnienia Stolicy Apostolskiej, czy konferencji biskupiej może dotyczyć jedynie szczególnych wypadków.

Zezwolenia wymagają wydania zbiorów dekretów i innych dokumentów opublikowanych przez władzę kościelną. Ponownie wolno je wydać tylko po uzyskaniu uprzedniej zgody pierwotnego wydawcy. Wyrażając zgodę, władza kościelna może postawić warunki, które należy zachować (por. kan. 828, KPK).

Kodeks Prawa Kanonicznego przewiduje również fakultatywną aprobatę pism zawierających tematykę z zakresu Pisma świętego, teologii, prawa kanonicznego, historii Kościoła i innych gałęzi wiedzy religijnej, nie będących podręcznikami. W tym przypadku zaleca się poddanie ich ocenie ordynariusza miejsca i ewentualnej aprobacie (por. kan. 827, § 3). Nie jest to jednak ściśle

²⁷ Por. Tamże, s. 90—91.

wymagane. Omawiana Instrukcja z dnia 30 marca 1992 r. przytacza tę normę fakultatywną. Odwołując się do norm kodeksowych, mówiących o odpowiedzialności biskupów za nienaruszalne przekazywanie prawd wiary i obyczajów (por. kan. 386) oraz, aby one nie doznały uszczerbku przez słowo pisane (kan. 823), mówi o możliwości zmiany normy fakultatywnej na obligatoryjną²⁸. Tak więc biskup diecezjalny może zażądać poddania obowiązkowej cenzurze tych publikacji, które Kodeks tylko zaleca cenzurować.

Udzielona przez władzę kościelną aprobatą lub zezwolenie na wydanie jakiegos pisma dotyczy tylko tego tekstu, na który jest „imprimatur”. Jeśli więc jest „imprimatur” udzielone na tekst oryginalny to nie dotyczy ono jego tłumaczeń czy nowych wydań. Jeśli zaś „imprimatur” udzielono tylko dla tłumaczenia, to wydaje się, że nie dotyczy tekstu oryginalnego. Również każde nowe wydanie zarówno tekstu oryginalnego, jak i tłumaczenia potrzebuje ponownej zgody władzy kościelnej, wyrażonej w „reimprimatur”.

Swoiste znaczenie posiada nowa forma aprobaty pism, wyrażająca się ich wystawianiem, sprzedawaniem lub rozdawaniem w kościołach lub kaplicach (por. kan. 827, § 4, KPK). Prawodawca zezwala na to, ale tylko w wypadku pism mających „imprimatur” kościelne. Wydaje się, że w przytoczonym kanonie chodzi o wystawianie, rozdawanie, a zwłaszcza sprzedawanie w miejscach bezpośrednio związanych z kościołami i kaplicami, będących w administrowaniu instytucji kościelnych, nie zaś o sprzedaż w samych kościołach i kaplicach, które są miejscami świętymi, przeznaczonymi wyłącznie do czynności sakralnych. Niewątpliwie kolportowanie pism w miejscach świętych jest jedynie ich aprobatą w znaczeniu szerszym, niemniej bardzo spektakularną i przemaszającą do ogółu wiernych. Książka nabyta w kościele stanowi dla nich gwarancję jej poprawnej doktryny.

Taką gwarancję dla wiernych stanowi także książka publikowana w wydawnictwie katolickim, czy kupiona w księgarni katolickiej. Zwraca na to uwagę nowa Instrukcja: „Wydawnictwa katolickie zależne od katolickich instytucji winny być przedmiotem szczególnej uwagi ordynariusza miejsca, tak, aby wydawane przez nie pisma były zawsze zgodne z nauczaniem Kościoła i przyczyniały się skutecznie do dobra dusz”²⁹. Podobnie należy traktować działalność księgarni katolickich, które mają decydujący wpływ na kolportaż książek religijnych.

²⁸ Instrukcja, n. 7—8.

²⁹ Por. tamże, n. 15, § 2.

4. Procedura

Kompetentną władzą do udzielania zezwolenia czy aprobaty jest ordynariusz miejsca zamieszkania autora lub ordynariusz miejsca wydania książki (por. kan. 824, KPK), wyjąwszy sytuacje, gdy wymagana jest aprobaty Stolicy Apostolskiej lub konferencji biskupiej. Jeśli jeden z kompetentnych ordynariuszy miejsca odmówi zezwolenia, wówczas autor czy wydawnictwo może udać się do drugiego kompetentnego ordynariusza, powiadamiając go o uprzednio otrzymanej odmowie. Może on udzielić zezwolenia po zbadaniu powodów poprzedniej odmowy³⁰.

Władza kościelna zazwyczaj udziela zezwolenia lub aprobaty po przeprowadzeniu oceny danego pisma. Czynność tę wykonują cenzorzy kościelni powołani przez ordynariusza miejsca lub konferencję biskupią. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku zobowiązywał każdą kurię biskupią do posiadania urzędowych cenzorów. Obecny Kodeks poszerza to wymaganie o możliwość powołania gremium cenzorów, ustanowionych przez konferencję biskupią, z których usług mogą korzystać poszczególni ordynariusze miejsca³¹. Konferencja Episkopatu Polski nie opublikowała listy takiego gremium, co nie znaczy że w poszczególnych przypadkach nie wyznacza cenzorów do przeprowadzenia oceny takich czy innych pozycji.

Cenzorzy kościelni winni odznaczać się poprawnością doktryny, roztropnością, i kierować się wyłącznie wiernością wobec nauki Kościoła o wierze i obyczajach (por. kan. 830, § 1, KPK). Cenzor przedstawia opinię na piśmie³². Opinia ta ma walor głosu doradczego. Stąd ordynariusz po jej otrzymaniu, nawet gdy jest pozytywna, nie jest nią związany. Wydaje się jednak, że jeśli ordynariusz zwraca się do cenzora o opinię jakiegoś pisma i otrzymuje ją w brzmieniu pozytywnym, to myślałyby zaistnieć poważne racje, uzasadniające odmowę udzielenia aprobaty, tym bardziej że nawet w przypadku opinii negatywnej, odmawiając aprobaty, jest zobowiązany o swoich racjach powiadomić autora³³.

W przypadku opinii negatywnej, wydaje się, że ordynariusz nie powinien udzielać aprobaty, chociaż taka opinia ma także charakter głosu doradczego. Może podjąć dialog z autorem, skłaniając go do usunięcia z dzieła błędnych opinii. Czasem, zwłaszcza wówczas, gdy negatywna opinia cenzora nie jest wystarczająco uotywowana, można powołać innego cenzora, czy ich zespół. Dobro

³⁰ Por. tamże, n. 11, § 2; por. kan. 830, § 1, KPK.

³¹ Por. M. Piero, *Commento al Codice di Diritto Canonico*, (pod red. V. Pinto), Roma 1985, s. 508–509.

³² Por. *Instrukcja*, n. 12, § 2; por. kan. 830, § 3 KPK.

³³ Por. *Instrukcja*, n. 12, § 2.

sprawę wymaga zachowania w tajemnicy osoby cenzora, dopóki ten nie wyda opinii pozytywnej.

Pozwolenie czy aproba władzy kościelnej na druk to jedynie jej oświadczenie, że dzieło nie zawiera nic przeciwnego wierze i dobremu obyczajom. Nie jest więc zaleceniem dzieła ani jego pochwałą, lecz tylko stwierdzeniem braku błędów w zakresie wiary i moralności³⁴. Wydaje się, że cenzorzy w swojej opinii winni uwzględniać nie tylko prawomyślność danego dzieła lecz także jego przydatność duszpasterską i kościelną. Kryterium to winna brać pod uwagę władza kościelna, udzielająca imprimatur. Nowa Instrukcja wymaga, aby udzielone zezwolenie było wydrukowane w książce wraz ze szczegółowymi danymi: „Nie wystarcza więc formuła, za zezwoleniem władzy kościelnej, lub inne podobne. Należy również wydrukować nazwisko ordynariusza, który go udziela, jak również datę i miejsce udzielenia zezwolenia”³⁵.

Jak wyżej zaznaczyliśmy kościelne *imprimatur* winno dawać gwarancję, że dana publikacja nie zawiera błędów teologicznych. Powstaje pytanie: czy nie byłoby wskazane, aby w niektórych dziełach, które są szczególnie cenne i przydatne dla rozwoju wiary i duszpasterstwa, była umieszczana oprócz urzędowej aprobaty, jeszcze dodatkowa informacja, zalecenie, czy pochwała władzy kościelnej? Wydaje się, że aktualnie wobec ogromnej liczby drukowanych książek religijnych taka informacja byłaby pomocna; analogicznie jak przy zezwoleniach na pewne publikacje, połączonych z zastrzeżeniami. Mianowicie w przypadku aprobaty pism zawierających opinie lub problemy właściwe specjalistom lub dotyczące określonych środowisk, a mogące spowodować niewłaściwy odbiór w innych środowiskach lub przez pewne osoby, należy umieścić stosowne zastrzeżenie i określić warunki, aby uniknąć niewłaściwego odbioru³⁶.

Dodatkowe wymagania są skierowane pod adresem duchownych i zakonników, będących autorami dzieł religijnych. Odnośnie publikowanych przez nich pism, należy stosować wszystkie przepisy dotyczące innych autorów, ale nie tylko. Członkowie instytutów zakonnych, piszący książki traktujące o religii i obyczajach, są zobowiązani uzyskać zezwolenie swojego wyższego przełożonego, zgodnie z konstytucjami (kan. 832, KPK). Duchowni i zakonnicy, pragnący publikować w dziennikach, czasopismach i periodykach wyraźnie atakujących religię lub dobre obyczaje mogą to czynić za zgodą ordynariusza miejsca. Zaś ten winien dokładnie rozważyć: czy i pod jakimi warunkami takiego zezwolenia udzielić³⁷.

³⁴ Por. H. Miśtał, art. cyt., s. 92.

³⁵ Instrukcja, n. 12, § 4.

³⁶ Por. tamże, n. 8, § 1.

³⁷ Por. tamże, n. 13; por. kan. 831, KPK.

Wydaje się, że publikowanie nawet dobrych artykułów przez duchownych w czasopismach atakujących religię jest wprowadzaniem w błąd opinii wiernych, dlatego zezwolenia takie winny być niezwykle rzadkie i obwarowane takimi warunkami, które by zapobiegły zgorzeniu i tworzeniu się fałszywej opinii wśród wiernych.

Ci wierni, którzy pracują w dziedzinie wydawnictw, łącznie z ich rozpowszechnianiem, mają obowiązek przeciwdziałać rozpowszechnianiu dzieł przeciwnych wierze i moralności oraz przyczyniać się do rozpowszechniania pism szerzących dobro³⁸.

Procedura uzyskiwania zezwoleń na publikację pism zawarta w nowej instrukcji określa i wyjaśnia sposób postępowania znajdujący się w Kodeksie, wprowadzając pewne rygory. Mają one na uwadze zabezpieczenie praw wiernych, zarówno tych, którzy publikują, jak i tych, którzy korzystają z pism o tematyce religijnej.

Zakończenie

Kształtowanie i rozwój życia religijnego wiernych, w dużej mierze zależy od środków społecznego przekazu, zwłaszcza od różnego rodzaju pism. Trudno nie zauważyć, że rozmaite publikacje również o tematyce religijnej wprowadzają zamęt i zamieszanie w umysłach wiernych. Aby ich od tego uchronić, co więcej, aby im zapewnić dostęp do pism wartościowych, kształtujących poprawnie osobowość i sumienie chrześcijańskie, potrzebna jest uprzednia cenzura i aprobata władzy kościelnej. Przejawem troski Kościoła o te sprawy jest, między innymi, prawodawstwo je regulujące, zwłaszcza normy Kodeksu Prawa Kanonicznego i postanowienia *Instrukcji o pewnych aspektach używania społecznych środków przekazu dla głoszenia nauki wiary*.

L'approvazione ecclesiastica delle pubblicazioni — l'aspetto giuridico

Mezzi sociali della comunicazione, libri ed altri periodici subiscono grande influsso sulla formazione dell'atteggiamento etico e religioso. La Chiesa si occupa, perchè questo influsso fosse positivo. La cura della Chiesa in questo campo si esprime nella legislazione ecclesiastica. Essa sostiene le pubblicazioni buone, che formano in modo giusto la personalità umana e si sforza di proteggere i fedeli contro gli influssi malvaggi della parola scritta. In questo senso si deve interpretare le norme di nuova „Istruzione su alcuni aspetti dell'uso dei mezzi sociali di comunicazione per la proclamazione della dottrina della fede”.

³⁸ Por. *Instrukcja*, n. 14.